

Mendelova univerzita v Brně
Agromická fakulta
Ústav aplikované a krajinné ekologie

**Vývoj využití zemědělského půdního fondu
v katastrálním území Velká Bíteš**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:
prof. Ing. František Toman, CSc.

Autor práce:
Ladislav Dočkal

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatel : **Ladislav Dočkal**
Studijní program: Zemědělská specializace
Obor: Pozemkové úpravy a ochrana půdy
Konzultant: Ing. Jelena Vitásková, Ph.D.
Název tématu: **Vývoj využití zemědělského půdního fondu v katastrálním území Velká Bíteš**
Rozsah práce: 30 stran

Zásady pro vypracování:

1. Zajistěte nejstarší dostupné mapové podklady v daném území a popište stav původního půdního fondu.
2. Zjistěte stav druhů pozemků k roku 1950 a dalším zlomovým historickým mezníkům v daném území až po současnost
3. Vyhodnoťte rozsah změn působících na vývoj zemědělského půdního fondu v průběhu let, proveďte jejich rozbor a porovnání.
4. Navrhněte opatření vhodná k ochraně zemědělského půdního fondu, ke zlepšení racionálního hospodaření na půdě a ke zvýšení ekologické stability krajiny v dané lokalitě.

Seznam odborné literatury:

1. VITÁSKOVÁ, J. – MATĚJÍK, M. *Geodézie : Pozemková evidence*. 1. vyd. Brno: MZLU, 1996. 68 s. ISBN 80-7157-191-1.
2. TOMAN, F. – KNOTEK, J. – VITÁSKOVÁ, J. Vývoj právní úpravy věcných břemen v českých zemích. *Pozemkové úpravy*. 2010. sv. 18, č. 70, s. 9–12. ISSN 1214-5815.
3. DUMBROVSKÝ, M. – MEZERA, J. Metodický návod pro pozemkové úpravy a související informace. [jiný]. Praha. 2000.
4. TOMAN, F. Historický vývoj pozemkových úprav v českých zemích. *Pozemkové úpravy*. 2006. sv. 58, s. 17–19. ISSN 1214-5815.
5. PODHRÁZSKÁ, J. *Projektování pozemkových úprav*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2007. 215 s.
6. BUMBA, J. *České katastry od 11. do 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 190 s. ISBN 978-80-247-2318-1.
7. MAŠEK, F. *Pozemkový katastr : Soupis, popis a geometrické zobrazení pozemků ČSR*. Praha: Knihovna ministerstva financí, 1948. 223 s.

Datum zadání bakalářské práce: říjen 2014

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2015

Ladislav Dočkal
Autor práce

prof. Ing. František Toman, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Dr. Milada Štátná
Vedoucí ústavu

doc. Ing. Pavel Ryant, Ph.D.
Děkan AF MENDELU

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem práci na téma *Vývoj využití zemědělského půdního fondu v katastrálním území Velká Bíteš* vypracoval samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne

.....
Ladislav Dočkal

PODĚKOVÁNÍ

Dovoluji si poděkovat konzultantce Ing. Jeleně Vitáskové, Ph.D. za odborné vedení, rady a připomínky a za pomoc při zpracování této bakalářské práce. Dále děkuji své rodině za podporu ve studiu.

ABSTRAKT

Na základě studií a analýzy historických podkladů a materiálů se bakalářská práce zabývá přehledem o vývoji zemědělského půdního fondu a jeho využití v katastrálním území Velká Bíteš. Práce je zaměřena na všeobecné informace zemědělského půdního fondu, vývoji vlastnických a užívacích vztahů a zhodnocení půdního fondu od minulosti až po současnost ve vybraném území. V závěru práce jsou vyhodnocena opatření vhodná k ochraně zemědělského půdního fondu a ke zlepšení racionálního hospodaření.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pozemkové úpravy, vlastnictví, zemědělství, pozemková držba, zemědělský půdní fond, bonitované půdně ekologické jednotky

ABSTRACT

Based on the study and analysis of historical documents, the bachelor thesis deals with the overview of the development of agricultural land and its use in the cadastral unit of Velká Bíteš. The work is focused on general information of agricultural land, fund, agricultural development and evaluation of land ownership from the past to the present in the selected area. The conclusion evaluates appropriate measures to protect agricultural land resources and to improve the rational management.

KEYWORDS

Landscaping, ownership, agriculture, landtenure, agricultural land fund, soil organic entity

OBSAH

1 ÚVOD.....	8
2 OBSAH A CÍLE TÉTO PRÁCE	9
3 HISTORICKÝ VÝVOJ VLASTNICKÝCH A UŽÍVACÍCH VZTAHŮ K PŮDĚ NA ÚZEMÍ ČR	10
3.1 Počátky evidence užívání půdy	10
3.2 Období feudalismu	11
3.3 Období kapitalismu.....	11
3.4 Scelování půdy (komasace).....	12
3.5 Pozemkové úpravy v letech 1945 – 1950	13
3.6 Pozemkové úpravy v období socializace vesnice.....	14
3.7 Změny v držbě pozemků po roce 1989.....	15
4 SOUČÁSTI ZEMĚDĚLSKÉHO PŮDNÍHO FONDU	16
4.1 Pozemky zemědělsky obhospodařované.....	16
4.2 Rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže.....	16
4.3 Půda dočasně neobdělávaná	16
4.4 Nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby	17
5 OCHRANA ZEMĚDĚLSKÉHO PŮDNÍHO FONDU.....	18
5.1 Předmět ochrany.....	18
5.2 Příčiny a cíle ochrany	18
6 ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND NA ÚZEMÍ ČR	20
6.1 Vývoj zemědělského půdního fondu	20
7 VÝVOJ ZEMĚDĚLSKÉHO PŮDNÍHO FONDU V KATASTRÁLNÍM ÚZEMÍ VELKÁ BÍTEŠ	21
7.1 Charakteristika vybraného území	21
7.2 Historie města.....	21
7.3 Zemědělství	22

7.4 Bonitace zemědělského půdního fondu	23
7.5 Vývoj zemědělského půdního fondu v katastrálním území Velká Bíteš	25
8 VHODNÁ OPATŘENÍ K OCHRANĚ ZPF	32
9 ZÁVĚR	34
10 ZDROJE	35
9.1 Knižní zdroje	35
9.2 Internetové zdroje	35
9.3 Právní předpisy	36
SEZNAM OBRÁZKŮ	37
SEZNAM GRAFŮ	37
SEZNAM TABULEK	37
PŘÍLOHY	38

1 ÚVOD

Pozemkové úpravy mají u nás více než stoletou tradici. Jejich cílem je uspořádání, prostorová a funkční úprava pozemků k vytvoření podmínek pro hospodaření, ochranu a zúrodnění zemědělského půdního fondu a celkové zvelebení krajiny.

Půda patří mezi nejcennější přírodní bohatství. Poskytuje životní prostředí půdním organismům a umožňuje růst rostlinám. Je zásobárnou důležitých látek, živin a vody a je nezbytná pro funkci všech přírodních ekosystémů, z důvodu zajišťování koloběhu látek. Poskytuje nám obživu, ale i prostor pro stavbu obydlí nebo cest. Člověk půdu svojí činností ovlivňuje a přetváří, čímž může způsobit její značné proměny až úplnou devastaci. Nezodpovědný zásah tak může v poměrně krátké době zcela zničit to, co se tvořilo v průběhu stovek až tisíců let.

Zemědělský půdní fond je nenahraditelným výrobním prostředkem v zemědělství. Poskytuje nám důležité produkty, jako jsou suroviny potřebné pro zpracování potravin.

Českou republiku lze v rámci Evropy považovat za tradičně zemědělskou oblast. Půda má pro naši společnost národní identitu a ekonomickou soběstačnost, nedocenitelnou hodnotu.

2 OBSAH A CÍLE TÉTO PRÁCE

Cílem této bakalářské práce je zpracovat historický přehled o vývoji zemědělského půdního fondu nejprve v České republice, později zaměřené na vybrané katastrální území Velká Bíteš. Práce je zaměřena na všeobecné informace zemědělského půdního fondu, vývoji vlastnických a užívacích vztahů a zhodnocení půdního fondu od minulosti až po současnost ve vybraném území. Bakalářská práce je členěna do několika hlavních oddílů.

První a druhá kapitola popisují úvod do problematiky a vymezují cíle práce.

Třetí kapitola je věnována historickému vývoji vlastnických a užívacích vztahů k půdě na území České republiky.

Čtvrtá kapitola se zabývá součástmi zemědělského půdního fondu. Stručně popsány jsou pozemky hospodářsky obdělávané, půda dočasně neobdělávaná, rybníky s chovem ryb a chovem vodní drůbeže a také nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby.

Pátá kapitola obsahuje předmět ochrany, příčiny a cíle ochrany zemědělského půdního fondu.

Kapitola šestá je stručným nahlédnutím do vývoje zemědělského půdního fondu v České republice.

Sedmá kapitola řeší vývoj zemědělského půdního fondu ve vybraném území. Nejprve je rozebrána charakteristika řešeného území, historie území, zemědělství a bonitace, následně je zpracován vývoj využití ZPF v k.ú. Velká Bíteš.

Kapitola osmá navrhuje vhodná opatření k ochraně zemědělského půdního fondu a ke zlepšení racionálního hospodaření na půdě v dané lokalitě.

Práci uzavírá kapitola devátá – závěr.

3 HISTORICKÝ VÝVOJ VLASTNICKÝCH A UŽÍVACÍCH VZTAHŮ K PŮDĚ NA ÚZEMÍ ČR

3.1 Počátky evidence užívání půdy

První zmínky užívání půdy pocházejí z Kroniky o Čechách od kronikáře Kosmase. Kronika se zmiňuje o krajinách polních a také lesních. Avšak rozsah půdy pro zemědělské účely byl velmi malý. Jednotlivé osídlené prostory byly roztroušeny a navzájem odděleny pásy lesů a bažinných území. Osídlovány byly zpočátku kotliny a nížiny. Po vyčerpání vhodné půdy pro osídlení a zemědělské účely, začalo osídlování postupovat do kopcovitého terénu, podhůří i do hor. Vesnice byly postaveny jen z malého počtu zemědělských usedlostí, často se vyskytovaly samoty zvané dvorcové usedlosti [1].

K rozšiřování půdy docházelo upravováním pastvin, klučením lesů a zabíráním a ochranou lovišť. Platila zásada, že půda nemající pána patří knížeti. Knížata usazovala na této půdě sedláky, nebo dávala půdu do zástavy a držby za různé dluhy a závazky.

Ve 12. a 13. století dochází u nás k *velké kolonizaci*, kdy panující šlechta přiděluje rozsáhlá území převážně německým kolonistům. Ve 14. století byl již dostatek pracovních sil a příliv kolonistů končí.

Před velkou kolonizací platilo pro veškeré skupiny sociálního domácího obyvatelstva v Čechách a na Moravě *právo české*, resp. *moravské*. Podle tohoto práva byla pozemková držba lidu nájmem nesvobodným, nedědičným, kdykoli vypověditelným. Výše nájmu a povinnosti nebyly pevně stanoveny, byla možnost jejich zvýšení. Smlouva byla uzavírána pouze ústně.

V době velké kolonizace, s příchodem německých kolonistů se zavádí *právo emfyteutické*, resp. *zákupní*. Podle tohoto práva musel být osídlencem svobodný nájem zakoupen, tj. zaplacen feudálovi určitý poplatek podle počtu lánů, kterému se říkalo *zákup* [1].

V obou těchto případech, jak práva českého, tak i emfyteutického, majitelem půdy zůstával feudál a osídlenci (domácí či cizí kolonisté) byli jejími nájemci neboli pachtýři.

Postupným upevňováním moci panovníka a zvyšováním státní moci se zvyšoval i požadavek na odvádění poplatků (daní) do státní pokladny. Proto bylo potřeba spolehlivého přehledu o výměře a kvalitě půdy. První návrh na zaměření země

podala Česká komora roku 1571. Dvorská komora ho však zamítla, protože se obávala, že by daň postihla i půdu panskou, tj. dominikál. Zatím se odváděla daň jen z půdy poddanské, tj. rustikálu. Teprve roku 1654 byl sestaven první úplnější soupis rustikální půdy a začátkem 18. století soupis dominikálu. Daň se však vyměřovala podle počtu poddaných usedlostí, nikoli z výměry [1].

3.2 Období feudalismu

Zakládání nových vesnic a organizace k nim patřícího půdního fondu v období Velké kolonizace byla svěřena tzv. *lokátorovi*. Jeho úkolem bylo určení místa a způsobu zastavění vsi, rozvržení a vyměření půdního fondu na jednotlivé lány, určení hranic mýcení lesa, rozmístění půdy orné, pastvin, zahrad a zpřístupnění pozemků sítí cest. Kolonisté zavádějí užívání pluhu, a proto vzniká i nový protáhlý tvar pozemků. Počátkem 15. století je velká kolonizace skončena.

V 18. století po konfliktech mezi feudály a původními nezakoupenými zemědělci, pověřuje roku 1775 Marie Terezie F. A. Raaba provedením jeho návrhu aboliční soustavy (Raabizace) na území Čech a Moravy. Podstatou tohoto návrhu bylo rozdělení půdy velkostatků, prodání hospodářských budov a dobytka poddaným. Poddaný se stával dědičným nájemcem, původní majitel dostával od nájemce stálý roční plat buď v penězích, nebo v obilí. Raabizace probíhala od roku 1775 do roku 1785, kdy byla císařem Josefem II. zastavena. Byla provedena na 148 panstvích v Čechách a 69 na Moravě. Rozdělením dvorů velkostatků vzniklo v Čechách 128 nových vesnic a na Moravě asi 117 vesnic.

Výsledné raabizační práce byly zobrazeny v raabizačních mapách a byly založeny písemné operáty, tj. geometrické tabely, což jsou první pozemkové knihy [1].

3.3 Období kapitalismu

Další etapa nastává nástupem kapitalismu a zrušením nevolnictví. Kapitalismus v zemědělství je charakterizován tím, že značná část půdy je v rukou velkostatkářů, kteří se snaží zvětšovat výměru statků i jednotlivých pozemků. Změny v pozemkových poměrech přinesl rok 1848, kdy byl vydán patent o zrušení poddanství a robot. To znamená, že bývalý poddaný se stává majitelem dosud jím obdělávaných pozemků. Ovšem převzetí pozemků do vlastnictví bylo spojeno se značnými finančními potížemi. Proto vznikla zadluženost rolníků a dochází k velkému dělení gruntů. Původní lány byly stále častěji rozdělovány při dědictví, často to vedlo k rozdělování jednotlivých

pozemků. K dalšímu dělení a roztržštění pozemků docházelo při odprodávání jednotlivých pozemků pro jejich zadluženost, věnem při sňatcích apod. Podíl na tržštění měla i výstavba technických staveb, především železnice, silnice a regulace toků.

Neupravenost pozemkové držby je charakterizována především těmito znaky: rozptýlenost a rozdrobenost pozemků, nevhodný tvar a nepřístupnost pozemků nebo nepravidelné tvary katastrálních hranic. Během kapitalistického období měly za změnu pozemkové držby značný vliv dva zásahy řízené společností: scelovací úpravy a pozemkové reformy [1].

3.4 Scelování půdy (komasace)

Od poloviny 19. století byly v zahraničí i u nás snahy o úpravu pozemkové držby, hlavně zaokrouhlování hranic (arondace), zpřístupněním pozemků dokonalejší cestní sítí (konsolidace) a budováním samostatných dvorců s ucelenou půdní držbou (separace). Nejvíce se u nás rozšiřovalo scelování půdy (komasace). Podstatou bylo scelování půdní držby do několika pozemků s vybudováním vodohospodářských, dopravních a společných zařízení.

První rakouský hospodářský kongres v roce 1849 se usnáší na tom, aby rozvoj zemědělství byl řešen pomocí scelování pozemků. Prvním průkopníkem a propagátorem u nás byl říšský poslanec František Skopalík. V obci Záhlinice na Hané provedl v letech 1856 – 1858 první scelování. Úspěch scelování byl podnětem pro dobrovolné scelování v dalších obcích na Moravě [1].

Říšský arondační zákon vydán roku 1866 umožňoval dobrovolné směny pozemků. Přes částečné úspěchy bylo stále jasnější, že dobrovolné scelování není správným řešením a bylo nutné vydat zákon. V roce 1883 vydává parlament ve Vídni říšský rámcový zákon o scelování hospodářských pozemků. Uvádí účel a zásady komasací, organizaci scelovacích úřadů a způsob hrazení nákladů.

Důsledkem politické situace v českých zemích se vyvíjely rozdílně i pozemkové úpravy a scelování. Zemský zákon pro Moravu byl přijat v roce 1884, pro Slezsko o tři roky později. V Brně byla zřízena Zemská komise pro agrární operace, která řídila scelovací práce na Moravě. Od roku 1890 do roku 1940 bylo provedeno scelení pozemků na území 323 obcí.

V Čechách byla situace odlišná, protože se na Čechy říšský zákon nevztahoval z důvodu nepřijetí zemského zákona. Do roku 1940 se nemohlo provádět scelování na základě právních norem, ale jen na základě dobrovolnosti a za souhlasu všech

účastníků. Od roku 1890 do roku 1940 se podařilo provést scelovací práce jen na území dvou obcí. Působnost moravských scelovacích zákonů i na Čechy byla rozšířena teprve v roce 1948 [1].

3.5 Pozemkové úpravy v letech 1945 – 1950

Po druhé světové válce se stále více ukazovalo, že dosavadní scelovací předpisy nevyhovují novým poměrům. Z tohoto důvodu byly zahájeny práce na novém scelovacím zákoně, ve kterém by byly promítnuty všechny poznatky a požadavky pro vybudování moderního zemědělství založeného především na soukromých vlastnických vztazích.

Po přijetí zákonů o pozemkové reformě (zákon č. 142/1947 Sb. a zákon č. 46/1948 Sb.) je schválen další zákon č. 47/1948 Sb., o některých technickohospodářských úpravách pozemků (zákon scelovací), který obsahoval právní normy pro celou republiku. Scelování se mělo provádět prostřednictvím scelovacích družstev, jejichž členy byli všichni přímí účastníci pozemkové úpravy a zástupce obce. Veškeré náklady měly být hrazeny státem a nejvyšším dozorcím orgánem bylo ministerstvo zemědělství [1].

Vlastní provádění technickohospodářských úprav pozemků (THÚP) bylo rozděleno na tři etapy:

- *Předběžné řízení* – zahrnovalo podrobné vyznačení scelovacího obvodu, odhad pozemků, sestavení rejstříku držebností, vyložení odhadního plánu a rozhodnutí o námitkách podaných proti odhadu.
- *Hlavní řízení* – zahrnovalo vypracování, projednání a provedení projektu společných zařízení (cestní síť, vodohospodářské a protierozní opatření), vypracování scelovacího plánu, stanovení náhradních pozemků a peněžitých částek.
- *Závěrečné řízení* – obsahovalo sestavení podkladů a pomůcek pro změnu, opravu nebo založení pozemkové knihy a pozemkového katastru a opatření týkající se ukončení prací.

Nový scelovací zákon kladl důraz při řešení nároků na náhradní pozemky. Měla být zachována kvalita, výměra a vzdálenost nových pozemků ve srovnání s původními pozemky.

V roce 1949 byl přijat zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech, který dal pozemkovým úpravám odlišný politický směr – co nejrychleji zavést socialistickou zemědělskou velkovýrobu [1].

3.6 Pozemkové úpravy v období socializace vesnice

V období socializace zemědělství prodělávaly pozemkové úpravy tři hlavní etapy vývoje [1].

- *První etapa* spadala do období let 1950 – 1960, kdy vznikala JZD¹. Úpravy prováděné v této době se ještě řídily scelovacím zákonem č. 47/1948 Sb. Jednoduchý projekt HTÚP (JHTÚP) řešil jednoduchými způsoby scelení roztržštěných pozemků zemědělců tvořících družstvo do půdních celků v rámci stávající sítě polních cest, vodohospodářských zařízení a trvalých hranic jiných kultur.

V roce 1955 byl scelovací zákon nahrazen vládním nařízením č. 47/1955 Sb., o opatření v oboru hospodářsko-technických úprav pozemků. A poté i prováděcí vyhláškou č. 27 z roku 1958. Na tuto vyhlášku navazovala jednotná metodika pro zpracování projektů JHTÚP, která byla vydaná v roce 1958.

- *Druhá etapa* probíhala od roku 1960 do roku 1972. Družstva už jsou organizačně a hospodářsky stabilizována. Malá družstva se slučují do větších celků s výměrou do 1000 ha. V roce 1962 byla vydána metodika pro zpracování tzv. Souhrnných projektů HTÚP a k jejich provádění byly vydány návody ve formě příruček pozemkových úprav.

Souhrnný projekt HTÚP (SHTÚP) uplatňovaný v tomto období řešil další scelování pozemků do větších celků, ale současně navrhoval i řešení organizaci společných zařízení. Cílem bylo maximální využití půdního fondu pro zemědělskou výrobu. Hodnota projektů se posuzovala průměrnou velikostí pozemků a procentem zornění. V průběhu této etapy byl vytvořen obraz krajiny, který existuje v současné době.

- *Třetí etapa* začínala po roce 1974 a neblahým důsledkem bylo vytvoření tzv. Generel pozemkových úprav (GPÚ). Jednalo se o vytvoření „pozemkových bloků“, nekoordinované a násilné vytvoření půdních celků. Toto období vyústilo v násilné slučování podniků do seskupení o výměře několika tisíc hektarů. Bylo

¹ Jednotné zemědělské družstvo

zapotřebí vytvořit projekty souhrnných pozemkových úprav (SPÚ), které se prováděly podle metodiky vydané ministerstvem zemědělství v roce 1976.

Projekty měly řešit nejen organizaci půdního fondu a ekonomiku těchto podniků, ale i ochranu a tvorbu krajinného prostředí. V projektech převládalo hledisko maximální využitelnosti mechanizace a snaha respektovat ekonomické ukazatele. Největší nedostatek byl v realizaci výstavby po SPÚ. Většina navrhovaných opatření k ozdravení krajiny zůstávala pouze v návrhu.

Souhrnné projekty pozemkových úprav byly posledním druhem socialistických projektů, které se rozporupně z hlediska ekologie a životního prostředí člověka podílely na vytvoření současné zemědělské krajiny [1].

3.7 Změny v držbě pozemků po roce 1989

Jelikož kolektivní hospodaření komunisté vybudovali jen na politicko-ideologických základech a nikoli na základech hospodářských, se po pádu československého komunistického režimu roku 1989 začala jednotná zemědělská družstva rozpadat anebo zásadně přizpůsobovat principům tržní ekonomiky. Rovněž proběhla restituce majetku, ovšem jen část bývalých zemědělců či jejich potomků se k zemědělství vrátila. Ostatní majetek prodali či pronajali větším pozemkovým vlastníkům, kteří začali provozovat farmy o rozloze 100 – 500 ha [2].

Na základě restitučního zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, se lidem vracel zemědělský a lesnický majetek. Vracel se ovšem také majetek v podobě staveb a to podle zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, kdy soukromé právnické osoby a osoby fyzické mohly dožadovat majetku, který jim byl odňat v padesátých a šedesátých letech minulého století. Pokud v průběhu let došlo ke zdemolování staveb, měly tyto osoby právo na finanční náhradu. Dalším restitučním zákonem byl zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Podle tohoto zákona se vydával majetek, který přešel do vlastnictví státu po roce 1948 a to např. znárodněním, vyvlastěním nebo kupní smlouvou uzavřenou v tísní.

Stav Evidence nemovitostí po roce 1989 byl již nevyhovující a nedostačující a proto vznikl nový zákon o katastru nemovitostí, který vešel v platnost 1. 1. 1993 zvaný katastrální zákon. V současnosti již platí nový zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon) s nabytím účinnosti dnem 1. 1. 2014 [10].

4 SOUČÁSTI ZEMĚDĚLSKÉHO PŮDNÍHO FONDU

Zemědělský půdní fond (ve zkratce „ZPF“) můžeme charakterizovat jako ohraničený soubor půdních celků zemědělsky obdělávaných v daném časovém období. Je funkcí působení člověka na krajinu za účelem získat základní prostředky obživy pro existenci určité společnosti. Zemědělský půdní fond je nejvzácnější majetek naší společnosti. Měřítkem vyspělosti každé společnosti je její péče o tento fond [3].

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně ZPF“), definuje v § 1 odst. 1: *„Zemědělský půdní fond je základním přírodním bohatstvím naší země, nenahraditelným výrobním prostředkem umožňující zemědělskou výrobu a je jednou z hlavních složek životního prostředí.“*

V druhém a třetím odstavci zákona o ochraně ZPF vymezuje co je jeho součástí.

Součástí zemědělského půdního fondu [11]:

1. Pozemky zemědělsky obhospodařované
2. Rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže
3. Půdu dočasně neobdělávanou
4. Nezemědělskou půdu potřebnou k zajišťování zemědělské výroby

4.1 Pozemky zemědělsky obhospodařované

Dle paragrafu 1 odst. 2 zákona o ochraně ZPF mezi tyto pozemky patří orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady a trvale travní porosty. V legislativě jsou tyto pozemky označovány jako „zemědělská půda“.

4.2 Rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže

Je uměle vytvořené vodohospodářské dílo (vodní nádrž) určené především k chovu ryb, dále pak k chovu vodní drůbeže a plní funkci přirozené retence vody. Rybník má přírodní dno a technickou vybavenost nutnou k regulaci vodní hladiny, je tvořen hrází, přítokovou částí, odpadem a zatopenými pozemky na úroveň hladiny vody při navrženém průtoku [13].

4.3 Půda dočasně neobdělávaná

Tato kategorie má své opodstatnění především v souvislosti s porušováním povinností vlastníků při hospodaření dle § 3 zákona o ochraně ZPF. Do této kategorie patří pozemky, které byly, dočasně nejsou, ale mají být nadále zemědělsky obhospodařované.

Jedná se o pozemky, které nebyly vyňaty ze zemědělského půdního fondu (i přestože se na nich dočasně zemědělsky nehospodaří).

4.4 Nezemědělská půda potřebná k zajištění zemědělské výroby

Dle § 1 odst. 3 zákona o ochraně ZPF do zemědělského půdního fondu dále patří i nezemědělská půda potřebná k zajištění zemědělské výroby, jako polní cesty, pozemky se zařízením důležitým pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou, ochranné terasy proti erozi apod.

5 OCHRANA ZEMĚDĚLSKÉHO PŮDNÍHO FONDU

5.1 Předmět ochrany

Půdou se rozumí zemský povrch a současně i hmotný substrát Země. Pro vlastnické a užívací vztahy k půdě je určující zemský povrch a jeho jednotlivé části (pozemky, parcely), které tvoří právní základ pro využívání a přisvojování si užitečných vlastností nejen povrchu, ale i prostoru nad zemským povrchem a pod ním. Půda plní rozmanité ekologické a ekonomické funkce. Význam ekologických funkcí půdy se zvyšuje tím, že na půdu je vázána většina ostatních složek životního prostředí, jako jsou voda, lesy, rostlinstvo a živočišstvo, a že půda je součástí přírody a krajiny. Půda je základním výrobním prostředkem a produkčním činitelem v zemědělství.

Okolnost, že pro životní prostředí je určující svrchní vrstva zemské kůry i některé níže uložené vrstvy Země (v nichž se nachází rezervoár surovin a vody včetně minerálních a léčivých vod), však neznamená, že předmětem ochrany je pouze tato hmota. Pro životní prostředí je stejně důležitá plocha zemského povrchu, s níž jsou tyto vrstvy, zejména pak svrchní vrstva Země, spojeny. V určité formě podléhá ochraně veškerá půda. Hlavní pozornost se však soustřeďuje na ekologicky nejvýznamnější druhy půdy, kterými jsou půda zemědělská [4].

5.2 Příčiny a cíle ochrany

Příčiny spočívají především v důsledcích soudobého civilizačního procesu, v němž nebyvalou měrou vzrostly nároky společnosti na uspokojování potřeb spojených s využíváním půdy, a také vzrostla míra působení škodlivých vlivů na půdu. K hlavním zdrojům ohrožování a poškozování ekologických funkcí půdy patří:

- zabírání zemědělských půd pro jiné činnosti, které zpravidla nenávratně devastují ekologické funkce těchto pozemků,
- znečištění půdy škodlivými látkami z ovzduší, ze skládek odpadů a z havárií a chemickými látkami používanými při ochraně a výživě rostlin (hnojiva),
- používání nevhodných technologií a techniky v zemědělství, nepříznivě ovlivňující fyzikální, biologické a chemické vlastnosti půdy,
- působení přírodních vlivů, zejména vodní a větrné eroze, které jsou často vyvolávány nebo jejich účinky jsou zesilovány nešetrnými zásahy člověka do přírody [4].

Negativní vliv mají i pozůstatky přístupu k půdě z minulosti, zejména jednostranný zájem na dosažení maximální možné produkce a v důsledku tohoto rozšiřování plochy orné půdy, nevhodné meliorace, neúměrné zvětšování půdních celků pro snazší způsob jejich obdělávání mechanizačními prostředky.

Cílem ochrany zemědělského půdního fondu je zabránit nebo alespoň omezit ohrožování a poškozování ekologických funkcí půdy a zároveň napomáhat k nápravě škod způsobených na půdě. Nelze-li tyto nepříznivé vlivy na půdu zcela vyloučit ani dosáhnout úplné nápravy způsobených škod, je cílem ochrany snaha o zmírnění důsledku jejich negativního působení na půdu.

Cílem ochrany ZPF je:

- snížit úbytek zemědělské půdy na nezbytné minimum a situovat je do míst, kde mohou mít méně závažný dopad na životní prostředí,
- vytvořit předpoklady pro návratnost dočasně odňatých nebo dočasně nevyužívaných zemědělských pozemků k zemědělské výrobě,
- pečovat o úrodnost zemědělské půdy zabraňováním ztrát úrodné vrstvy, předcházením znečišťování a odstraňování znečištění půdy [4].

Nelze zcela zabránit znečišťování a změnám v kvalitě zemědělské půdy, ale je možné omezit její zhoršování.

6 ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND NA ÚZEMÍ ČR

6.1 Vývoj zemědělského půdního fondu

Od roku 1966 ubylo 292 tisíc ha zemědělské půdy, oproti tomu výměra nezemědělské půdy vzrostla o 290 tisíc ha. Zatímco výměra orné půdy klesá, výměra pozemků evidovaných v katastru nemovitostí jako trvale travní porosty se za 50 let naopak o 46 tisíc ha zvýšila (viz. tabulka 1). Polovina zemědělského půdního fondu se nachází v oblastech méně příznivých pro hospodaření (tzv. LFA oblasti²) a to jsou právě oblasti, kde se zakládání luk a pastvin podporuje.

Zemědělství podnikatelé dnes v ČR hospodaří na přibližně 4 220 tis. ha zemědělské půdy, která tak tvoří přibližně polovinu (54 %) celkové rozlohy státu. Na jednoho obyvatele republiky připadá 0,42 ha zemědělské půdy, z toho 0,30 ha půdy orné, což je přibližně evropský průměr [7].

Tabulka 1 – Přehled o vývoji půdního fondu ČR [12]

Bilance půdy stav k 31. 12. v tis. ha					
Ukazatel	1966	1995	2000	2010	2013
Celková výměra	7 889	7 887	7 887	7 887	7 887
Zemědělská půda	4 512	4 280	4 280	4 233	4 220
z toho					
orná půda	3 352	3 143	3 096	3 008	2 986
chmelnice	9	11	11	11	10
vinice	8	16	15	19	20
zahrada	147	158	160	163	163
ovocný sad	48	50	49	47	46
TTP	948	902	949	986	994
Nezemědělská půda	3 377	3 607	3 607	3 654	3 667

Celková výměra půdního fondu ČR k 31. 12. 2013 činí 7 887 tisíc ha. Zemědělský půdní fond tvoří zhruba polovinu celkové rozlohy ČR. Zahrnuje 4 220 tisíc ha zemědělské půdy, z toho 2 986 tisíc ha orné půdy, 10 tisíc ha chmelnic, 20 tisíc ha vinic, 163 tisíc ha zahrad, 46 tisíc ha ovocných sadů a 994 tisíc ha trvale travních porostů. Nezemědělská půda zahrnuje 3 667 tisíc ha.

² Jedná se především o horské oblasti

7 VÝVOJ ZEMĚDĚLSKÉHO PŮDNÍHO FONDU V KATASTRÁLNÍM ÚZEMÍ VELKÁ BÍTEŠ

7.1 Charakteristika vybraného území

Velká Bíteš se nachází ve východní části Českomoravské vrchoviny, spadá do Kraje Vysočina a okresu Žďár nad Sázavou. Město se skládá z 11 místních částí a to ze samostatného města Velká Bíteš, městské části Janovice a dále přiřčených obcí, které se nacházejí v její blízkosti. Konkrétně se jedná o Bezděkov, Holubí Zhoř, Jáchymov, Jestřabí, Jindřichov, Košíkov, Ludvíkov a Pánov. Město se rozkládá asi 35 km západně od Brna, 40 km jižně od okresního města Žďár nad Sázavou a 55 km východně od krajského města Jihlava. Nejbližším městem je Náměšť nad Oslavou vzdálená 12 km jižním směrem. V těsné blízkosti města se nachází dálnice D1.

Tabulka 2 – Souhrnné informace města Velká Bíteš [14]

Souhrnné informace	
Status:	Město
Typ sídla:	Pověřený obecní úřad
Obec s pověřeným úřadem:	Velká Bíteš
Obec s rozšířenou působností:	Velké Meziříčí
Katastrální plocha (ha):	1 543,92
Počet bydlících obyvatel k 1. 1. 2013	5070
Nadmožská výška (m.n.m.)	476
Zeměpisné souřadnice	49°17'37'' s.š., 16°13'14'' v.d.

Zemský povrch Bítešska má ráz mírně zvlněné pahorkatiny s výškovými rozdíly 50 m. Území spadá do Velkomeziříčského bioregionu, který zabírá moravskou stranu Českomoravské vrchoviny, téměř celou Křižanovskou vrchovinu a vyšší západní okraj Jevišovické pahorkatiny. Území je tedy součástí geomorfologického celku Křižanovská vrchovina a podcelku Bítešská vrchovina, která je horopisným celkem nižšího řádu ve východním okraji Českomoravské vrchoviny. Jedná se o plochou vrchovinu složenou z krystalických břidlic, zejména ruly a také vyvřelin. Převažuje orná půda, lesy jsou většinou kulturní smrčiny, méně bory [5].

7.2 Historie města

Původní osada byla založena kolem 12. století a první věrohodný písemný údaj svědčící o její existenci je dán letopočtem 1240. Charakter města získala již v průběhu 14. století

a toto postavení bylo roku 1408 potvrzeno panem Lackem z Kravař za pomoc Bítešanů markraběti Joštovi při dobývání hradu v Náměšti. Z té doby pochází také erb města, na němž je zobrazena polovina českého lva a moravské orlice na zlatomodrém poli. Středověk Bíteš obdařil výsadami, stala se hospodářským a správním střediskem rozsáhlého panství náměšťského. Na mapách byla uváděna jako opevněné město s kostelní tvrzí. Dobové prameny ji řadily do první desítky měst jihozápadní Moravy.

Obrázek 1 – Erb Velké Bíteše

Centrum města je historické jádro, jež bylo prohlášeno městskou památkovou zónou s vzácně neporušenou urbanistickou koncepcí. Tvoří je podélné prostorné náměstí vroubené městskými domy, z něhož vybíhají dvě ulice ke kostelu, který dominuje tomuto uskupení. Celý prostor byl postupně obehnan hradbami se samostatným opevněním kostela jako tvrze. Náměstí je situováno ve směru východo – západním při staré komunikaci Brno – Jihlava. Sloužilo jako tržiště, tradice velkých jarmarků se udržela až do roku 1938. Původní vzhled domů se nedochoval kvůli častým požárům a také v důsledku válečných událostí.

Městské opevnění vznikalo zřejmě v průběhu 15. století. Skládalo se z obvodových hradeb a tří bran s ochrannými příkopy a padacími mosty. Dvě brány byly situovány na protilehlých stranách náměstí a jedna u kostela. Z hradeb se do současné doby dochovaly jen nepatrné zbytky, avšak názvy ulic Pod Hradbami a Na Valech připomínají jejich dřívější existenci [15].

7.3 Zemědělství

Na území Velké Bíteše má zemědělství tradičně významné postavení. Ačkoli jsou zdejší přírodní podmínky podprůměrné (nadmořská výška a sklonitost pozemků snižují produkční schopnost půd), pro některé zemědělské komody a činnosti je území

optimální (produkce brambor, olejnin, pastevní chov skotu). Území je řazeno do bramborářské výrobní oblasti, pro kterou je typické pěstování konzumních, průmyslových a sadbových brambor a převážně krmných obilnin. V nižších polohách se pěstuje řepka. Pro zemědělství je typický velkovýrobní způsob hospodaření [16].

Napříč regionem s půdou hospodaří velké zemědělské podniky i drobní zemědělci. Mezi velké zemědělské podniky patří následující [17]:

Agro Skalka – sídlí v obci Křoví a zabývá se rostlinnou a živočišnou výrobou.

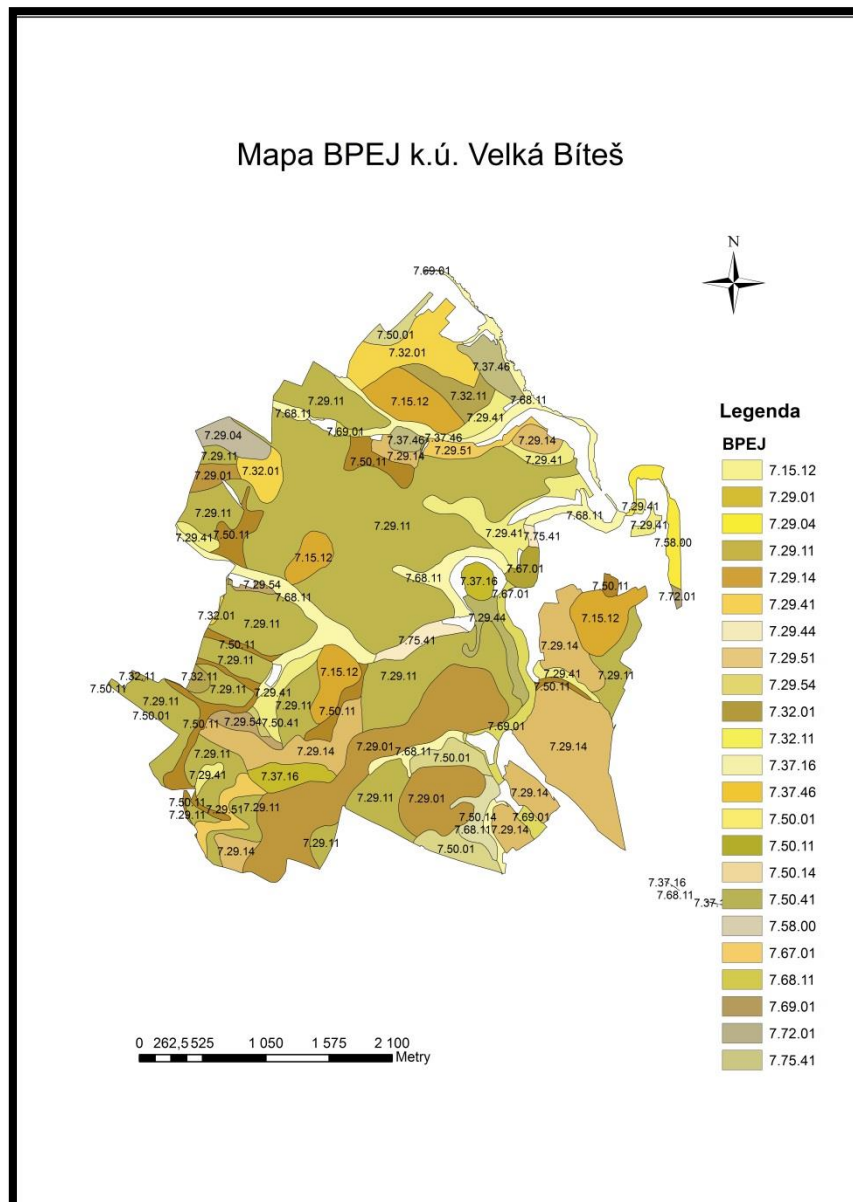
Bikos BIO s. r. o. – sídlí ve Velké Bíteši a zabývá se rostlinnou výrobou, živočišnou výrobou, produkcí chovných a plemenných zvířat a využitím jejich genetického materiálu.

Agro Záblatí a. s. – sídlí v obci Záblatí a předmětem činnosti je rostlinná výroba včetně chmelařství, ovocnářství, vinohradnictví a pěstování zeleniny, hub, okrasných rostlin, léčivých a aromatických rostlin. Dále pak živočišná výroba zahrnující chov hospodářských zvířat a chov sportovních a dostihových koní.

7.4 Bonitace zemědělského půdního fondu

Základem bonitace zemědělských půd byl vždy jejich podrobný pedologický průzkum, avšak jejím podstatným cílem bylo hodnocení a hospodářské ocenění všech agronomicky a ekonomicky rozhodujících vlastností zemědělského území, včetně klimatu, reliéfu apod. Proto bylo nezbytné řešit bonitační výzkum interdisciplinárně, vzájemnou spoluprací výzkumných ústavů různého profesního zaměření.

Aktualizací bonitovaných půdně ekologických jednotek (tzv. rebonitací) a aktualizaci dosud nebonitovaných pozemků zajišťuje vždy pozemkový úřad prostřednictvím odborné organizace. Odbornou organizací pro expertní posouzení je Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy v Praze [6].

Obrázek 2 – Mapa BPEJ v katastrálním území Velká Bíteš³

Soustava BPEJ byla vypracována na základě podrobného vyhodnocení vlastností klimatu, morfogenetických vlastností půd, charakteristických půdotvorných substrátů a jejich skupin, svažitosti pozemků, jejich expozice ke světovým stranám, skeletovitost a hloubky půdního profilu [6].

Vlastnosti BPEJ jsou v bonitačních mapách i datové bázi vyjádřeny pětimístným číselným kódem [6]:

1. **číslice** značí příslušnost ke klimatickému regionu bonitace,
2. **a 3. číslice** určuje příslušnost k hlavní půdní jednotce,
4. **číslice** vyjadřuje kombinaci údajů svažitosti a expozice ke světovým stranám,

³ Data: Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy

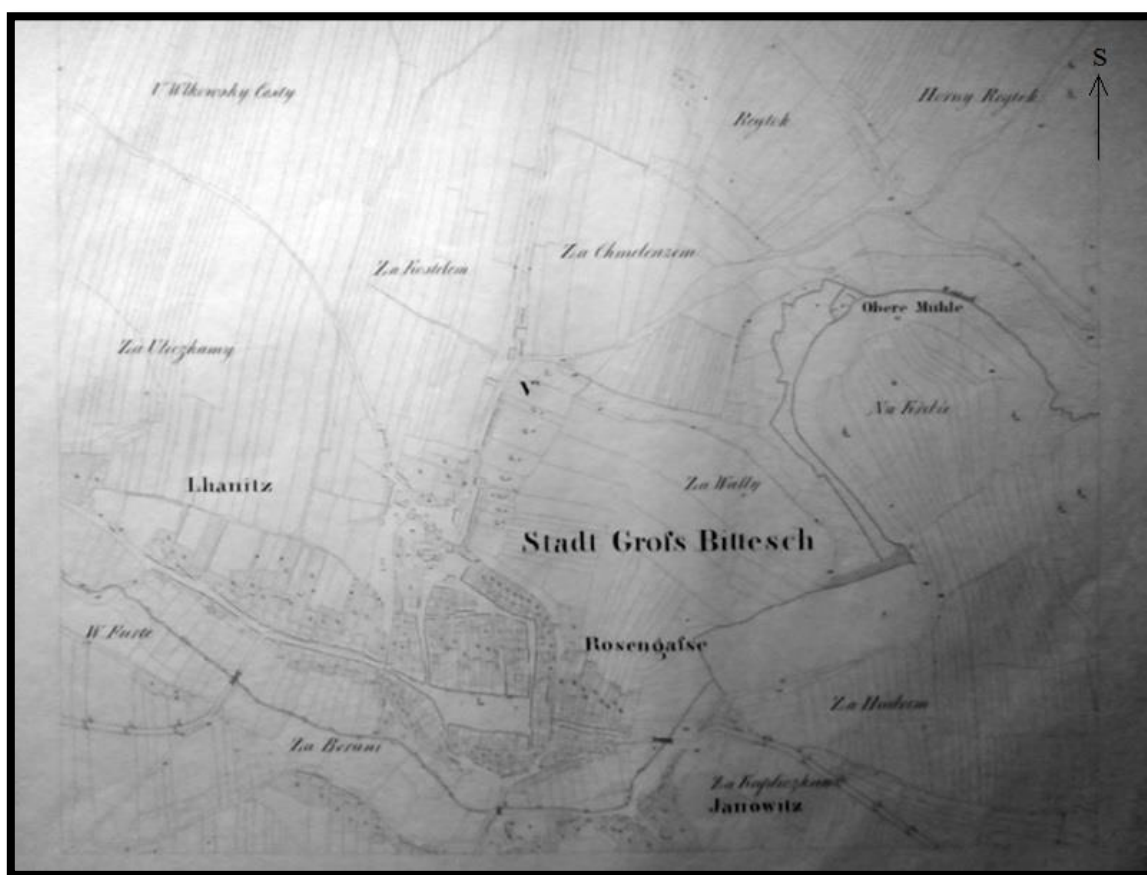
5. **číslice** je kombinací údaje o skeletovitosti a hloubce půdního profilu.

Ke každému pětimístnému kódu bonitovaných půdně ekologických jednotek je přiřazena cena, která se pohybuje v rozmezí od několika haléřů do 16 Kč za 1 m².

Na katastrálním území Velká Bíteš se nachází 23 bonitované půdně ekologických jednotek (viz obrázek 2). Největší výměru vykazuje číslo 7.29.11, ke které příloha č. 22 k vyhlášce č. 3/2008 Sb. přiřazuje cenu 6,14 Kč/m². Nejvyšší cenu dle vyhlášky má BPEJ 7.29.01, její hodnota je 7,04 Kč/m². Naopak nejnižší cenu má BPEJ 7.69.01, ke které vyhláška přiřazuje hodnotu 1,16 Kč/m².

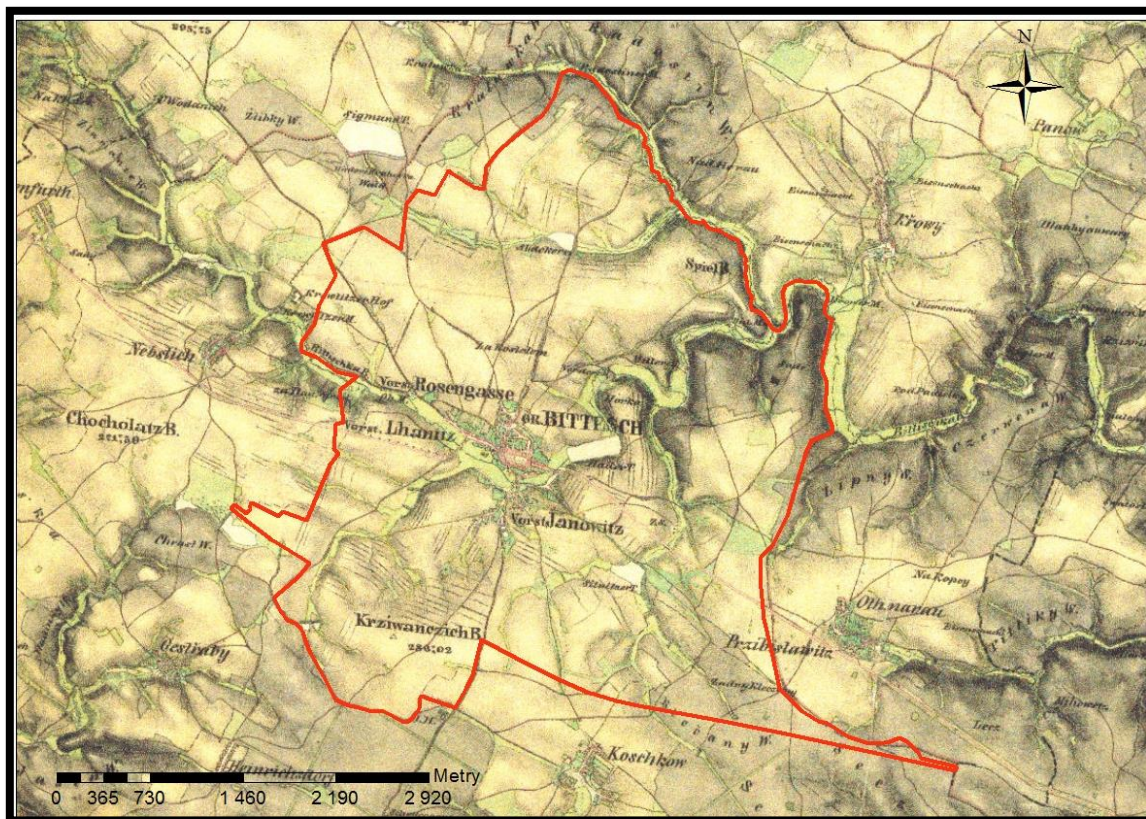
7.5 Vývoj zemědělského půdního fondu v katastrálním území Velká Bíteš

Nejstarší dochovaná katastrální mapa území Velké Bíteše pochází z roku 1825. Z důvodu enormního množství stran této katastrální mapy, nebyla možnost jejího skenování. V této práci je přiložena pouze fotografie z dochované katastrální mapy. Archiválie byla zhlížena ve státním okresním archivu Velké Meziříčí.

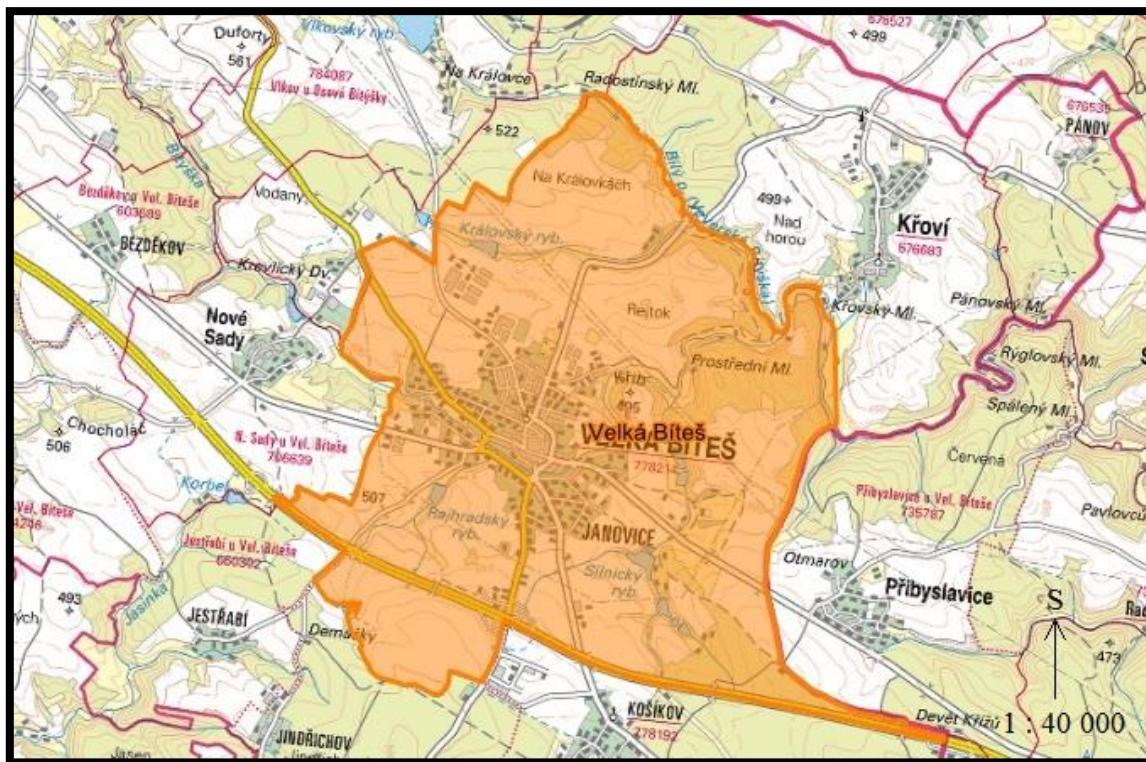
Obrázek 3 – Ukázka katastrální mapy, zdroj: okresní archiv Velké Meziříčí

Obrázek 3 poukazuje na městskou zástavbu Velké Bíteše s okolními pozemky roztržštěné do malých lánů zemědělského půdního fondu. Lze tedy možno vidět menší políčka většinou na záhumenkách, která byla obhospodařována statkáři.

Obrázek 4 – Mapa 2. vojenského mapování zachycující Velkou Bíteš [19]

Matricí sledované plochy (dle 2. vojenského mapování) katastru města Velká Bíteš lze označit ornou půdu, která vykazuje největší rozlohu v území a vyznačuje se nejvyšší spojitostí v celém území. V oblasti se nacházejí menší plochy luk a pastvin. Na území se nenachází žádná větší vodní plocha. Výjimku tvoří městem protékající potok, který lze považovat za proudový koridor. Na severovýchodě území jsou významnými ploškami lesy s pozvolným přechodem v louky a následovně v obdělávaná pole. Posledním úzkým liniovým koridorem jsou poměrně hustě zřízené cesty s výrazným křížením, i když všechny pozemky nejsou zpřístupněny cestní sítí, což do jisté míry omezovalo a komplikovalo jejich obdělávání. Součástí domů ve městě jsou zahrady. Celkově se jedná o rovinaté území. Z hlediska celkové struktury krajiny lze území označit za heterogenní, jelikož jednotlivé segmenty krajiny do sebe přecházejí plynule a lze ji označit za propojenou.

Obrázek 5 – Současná mapa s vyznačením katastrálního území [20]

Porovnání současného pohledu na území s historickou mapou je vidět, že okolní krajina nebyla výrazným způsobem přeměněna. Opět převládají zemědělské plochy scelené do velkých celků, které jsou obhospodařovány zemědělskými podniky. Enklávy jsou tvořeny prvky rozptýlené zeleně, které se v krajině vyskytují přirozeně. Koridory jsou pak stromořadí, vodní toky či větrolamy. Hlavní cesty spojující sousední obce jsou lemovány většinou alejemi. Největší zalesnění zůstává na severovýchodě katastrálního území.

Základním požadavkem pro přesné vývojové hodnocení je sledování územních jednotek konstantní rozlohy. Systém Stabilního katastru ovšem nebyl zcela stabilní. Spojováním katastrů byly vytvořeny tzv. základní územní jednotky (ZÚJ). V Česku existuje přibližně 13 000 katastrů (12 696 v roce 1845, 12 989 v roce 1990, 13 026 v roce 2000), jež byly spojeny do 8 903 ZÚJ. Touto metodikou tedy vznikl plně srovnatelný soubor 8 903 ZÚJ, nesoucí se pro časové horizonty 1845, 1948, 1990 [8].

ZÚJ obsahuje následující katastry:

- **Břežské**
- Jestřabí u Velké Bíteše
- Košíkov
- Ludvíkov u Velké Bíteše a Velká Bíteš

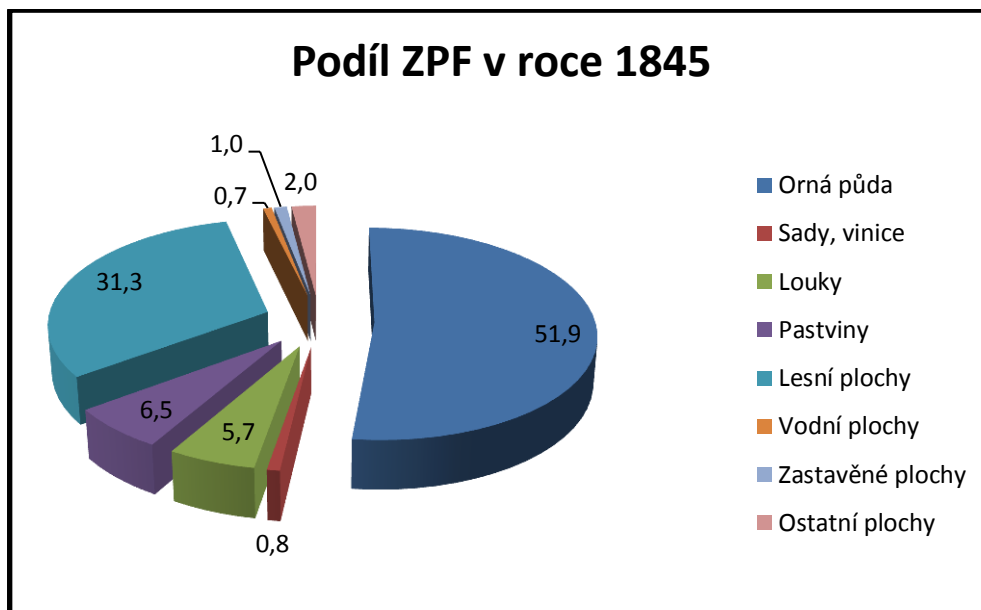
Obrázek 6 – Mapa ZÚJ [18]

Jak již bylo zmíněno, ZÚJ obsahuje 5 katastrálních území.

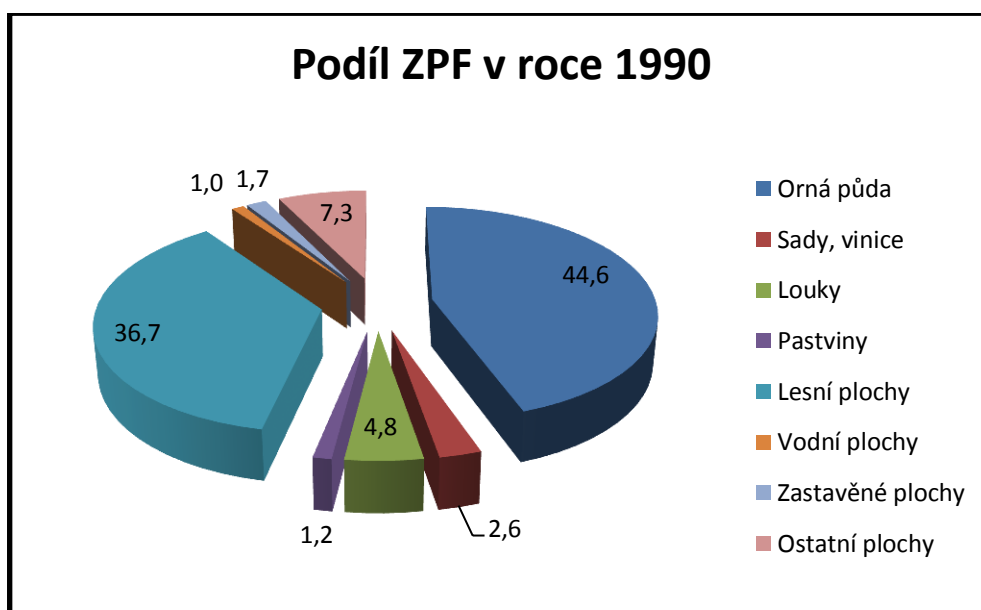
Tabulka 3 – Využití ploch ZÚJ [18]

Ukazatel v ha	1845	1948	1990
Orná půda	1718,3	1643,9	1474,0
Sady, vinice	27,8	50,1	86,5
Louky	188,6	200,5	158,9
Pastviny	214,3	74,8	38,4
Zemědělská půda	2149,0	1969,3	1757,8
Lesní plochy	1037,6	1227,3	1213,4
Vodní plochy	23,7	10,2	34,0
Zastavěné plochy	34,5	29,3	55,1
Ostatní plochy	67,0	73,9	242,0
Jiné plochy	125,2	113,4	331,1
Celkem	3311,8	3310,0	3302,3

Při pohledu na vývoj analyzovaného území slouží výměry druhů pozemků od roku 1845 do roku 1990, uvedené v tabulce 3. Bohužel se v průběhu historie měnily i hranice jednotlivých katastrů, což vede ke zkreslování údajů. Dá se tedy říci, že z ní nemůžeme přesně vycházet. Tabulka 3 poukazuje na to, jak se v daných letech změnila rozloha zemědělské půdy. Mezi lety 1845 – 1990 je vidět, že úbytek zemědělské půdy je téměř o 391 ha, oproti roku 1845. Z toho úbytek orné půdy téměř o 244 ha, úbytek pastvin o 175 ha a luk o 40 ha. Naproti tomu naopak vzrostly jiné plochy o 206 ha. Tyto plochy zahrnují vodní plochy, ostatní plochy a především rozvoj zástavby, tedy zastavěné plochy. Nárůst lesních ploch o 176 ha mezi lety 1845 – 1990 byl způsobený zalesňováním.

Graf 1 – Podíl využití ZÚJ v roce 1845 [18]

Graf 2 – Podíl využití ZÚJ v roce 1990 [18]

Grafy 1 a 2 znázorňují podíl zemědělského půdního fondu v základních územních jednotkách Březské a Velká Bíteš. U obou grafů převažuje orná půda, v roce 1845 byl podíl orné půdy z celkové rozlohy katastrálního území 51,9 %. Úbytek orné půdy je značný v roce 1990, podíl z celkové rozlohy území je 44,6 % (v období 1845 – 1990 ubylo orné půdy o -7,3 %). Dále převažují lesní plochy, které od roku 1845 do roku 1990 vzrostly o zhruba 5,5 %. Z grafu vyčteme značný nárůst ostatních ploch (za 145 let +5,3 %).

Další dostupné údaje řeší vývoj zemědělského půdního fondu v katastrálním území Velká Bíteš v letech 2002 a 2014. Jako zdroj dat nám posloužila data z katastrálního úřadu ve Velkém Meziříčí. Data byla vygenerována pomocí Informačního systému katastru nemovitostí.

Tabulka 4 – ÚHDP⁴ za rok 2002

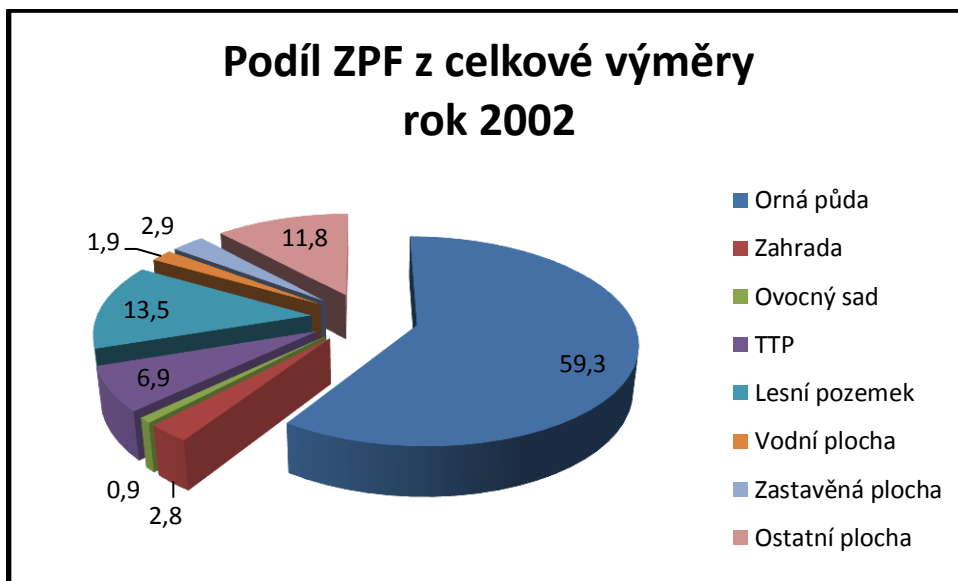
Rok 2002	
Druh pozemku	ha
Zemědělská půda	1 078,27
z toho:	
Orná půda	915,85
Zahrada	42,55
Ovocný sad	13,32
TTP	106,55
Nezemědělská půda	465,82
z toho:	
Lesní pozemek	207,69
Vodní plocha	29,96
Zastavěná plocha	45,21
Ostatní plocha	182,96
Celková výměra	1 544,09

Tabulka 5 – ÚHDP za rok 2014

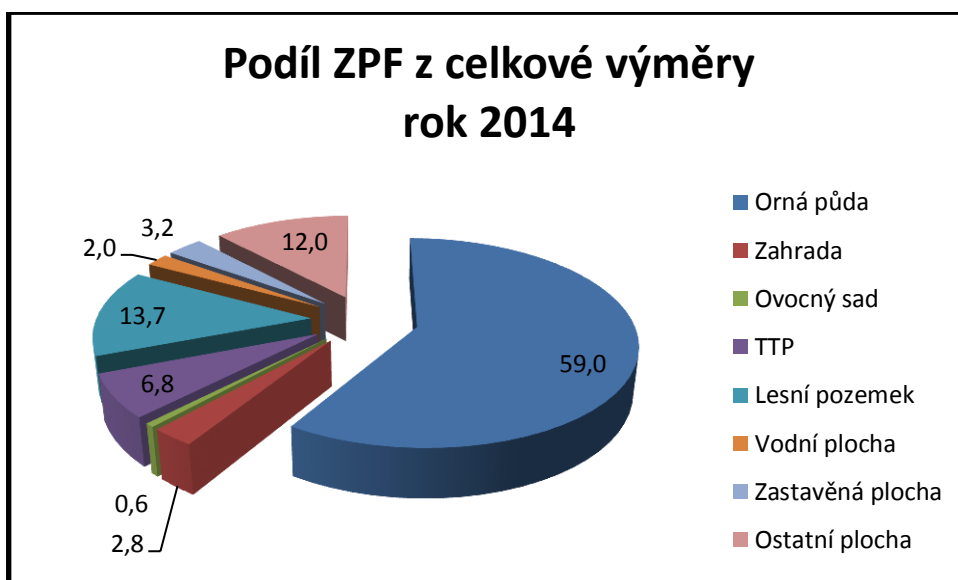
Rok 2014	
Druh pozemku	ha
Zemědělská půda	1 067,85
z toho:	
Orná půda	910,56
Zahrada	43,58
Ovocný sad	9,43
TTP	104,28
Nezemědělská půda	476,07
z toho:	
Lesní pozemek	210,76
Vodní plocha	31,00
Zastavěná plocha	49,19
Ostatní plocha	185,12
Celková výměra	1 543,92

Tabulka 4 a 5 poukazuje na úhrnné hodnoty druhů pozemků v katastrálním území Velká Bíteš v letech 2002 a 2014. Opět je srovnáním úbytek zemědělské půdy o zhruba 10,4 ha za 12 let. Roční úbytek zemědělské půdy tedy činí 1,1 ha/rok. Můžeme opět potvrdit, že převládá úbytek zemědělské půdy. Naopak přibývá více nezemědělské půdy (+10,2 ha). S výstavbou rodinných domů se zvětšila i výměra zahrad, za 12 let o 1 ha.

⁴ Úhrnné hodnoty druhů pozemků

Graf 4 – Podíl využití k.ú. Velká Bíteš v roce 2002⁵

Graf 5 – Podíl využití k.ú. Velká Bíteš v roce 2014⁶

Grafy 4 a 5 zobrazují podíl zemědělského půdního fondu z celkové výměry katastrálního území Velká Bíteš. Více jak polovinu (rok 2002 – 59,3 %, rok 2014 – 59 %) ZPF tvoří orná půda. Dále je nejvíce zastoupena nezemědělská půda, zhruba 30,5 % z celkové výměry katastrálního území. Dalšími zastoupenými jednotkami jsou zahrady, které se téměř za 12 let procentuálně nezměnily. To platí i pro ovocné sady a trvale travní porosty, jejichž podíl na celkové výměře v minulosti kontruje s rokem 2014.

⁵ Data: Informační systém katastru nemovitostí

⁶ Data: Informační systém katastru nemovitostí

8 VHODNÁ OPATŘENÍ K OCHRANĚ ZPF

Nelze nezmínit ustanovení právního předpisu – ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. Ve svém ustanovení čl. 35 odst. 3 stanoví obecnou povinnost, že „*nikdo nesmí při výkonu svých práv ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem*“. Zákon o ochraně ZPF v ustanovení § 3 odst. 1 stanoví vlastníkům a nájemci půdy, aby při hospodaření *neznečišťovali půdu*. Dále tito vlastníci neboli nájemci nesmí *poškozovat* okolní pozemky a musí *chránit* obdělávané pozemky podle schválených projektů pozemkových úprav.

Jedním z důvodů, proč chránit zemědělský půdní fond, je díky úbytku půdy, kdy zemědělské pozemky jsou zabírány k jiným než zemědělským účelům, jedná se o ochranu rozlohy zemědělského půdního fondu.

Druhým důvodem je, že půda je poškozována necitlivým zásahem člověka (nebezpečné skládky, hnojiva, nesprávné hospodaření). Tyto faktory do jisté míry nepříznivě ovlivňují vlastnosti půdy. Dalším poškození zemědělského půdního fondu dochází při působení přírodních vlivů, tj. působením větru, vody a kyselých dešťů.

Cílem zachování půdy jak v kvalitě, tak i v kvantitě je její uchování v takovém stavu, aby nebyla ohrožena její produkční a ekologická funkce. Půda ve výjimečných přírodních podmínkách vyžaduje nejvyšší stupeň ochrany.

Snaha zlepšit půdní fond (kvalitativně i kvantitativně) musí vycházet z poznání příčin jeho poškození. Základem odstranění negativních příčin degradace půdy jsou komplexní meliorační opatření, která jsou po pracovní a finanční stránce velmi náročná [9].

Základem melioračních zásahů v krajině jsou:

- odvodňování a úpravy koryt toků,
- zavlažování (vyrovnání závlahového deficitu v půdě),
- protierozní opatření,
- meliorační kultivace,
- rekultivace (znovuzúrodnění zpustošených půd).

Téměř každá lidská aktivita na zemském povrchu se určitým způsobem dotýká půdního fondu a jsou to nejen zemědělské zásahy [9].

Základem rozumného hospodaření na půdě musí být rovněž racionální organo – minerální hnojení, které poskytne rostlinám v adekvátním množství požadované

mikroživiny. Změna struktury pěstovaných plodin a absence osevních postupů se odrazily na redukci výměry víceletých pícnin a v dalším úbytku vstupů primárních organických látek do půdy. Po estetické stránce navrhuji podél cest stromořadí, plnící protierozní funkci, zejména snižovat podíl orné půdy na erozí ohrožených pozemcích zatravněním nebo výsadbou zatravněných sadů za využití územního systému ekologické stability (ÚSES), což je síť biokoridorů a biocenter. Výsadba biokoridoru v lokalitě „Za traktorkou“ byla počinem a snahou o rozčlenění kukuřičných lánů a zvelebení krajiny. Kostru pozemku o délce 800 m a šířce 40 m tvoří 120 kusů vysokokmenných jabloní, převážně starých krajových odrůd (viz. Příloha č. 8). Jako další funkci navrhuji zasakovací pásy mezi jednotlivými půdními bloky. Tato záchytná zařízení přeruší povrchový odtok tím, že rozdělí svah na dvě či více částí, čímž bude docházet k většímu zasakování, rozptýlení srážkových vod a případně k neškodnému odvedení přívalových srážek.

9 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je věnována tématu vývoje využití zemědělského půdního fondu v katastrálním území Velká Bíteš. Obhospodařování půdy spojené s nástupem zemědělství je chápáno jako období velkého přelomu v historii lidstva. Rodící se zemědělství přineslo člověku lepší podmínky pro život prostřednictvím stálější obživy. Od neolitu přes feudalismus zaznamenalo zemědělství výraznější pokrok až v období průmyslové revoluce. V té době na polích začaly pomáhat stroje, zavedly se nové plodiny a zdokonalily se technologie při výrobě.

Pro zemědělskou výrobu není vhodná každá půda, pěstovat plodiny se daří pouze na kvalitních půdách. Kvalitu půdy, a tím i výnosy, určuje především půdní úrodnost. Úrodnost je nezbytným předpokladem pro zemědělskou výrobu. Společně s úrodností je zemědělská výroba ovlivňována podnebím.

Teoretická část této práce byla provedena na základě studia literatury.

Praktická část vycházela z podkladů historických map a úhrnných hodnot druhů pozemků (ÚHDP). Byl vyhodnocen vývoj využití zemědělského půdního fondu v katastrálním území Velká Bíteš. Z výsledků výměr druhů pozemků dominuje orná půda, která je v dnešní době zastoupena 59 %. Z poskytnutých dat bylo zřejmé, že katastrální území se podotýká s úbytkem zemědělské půdy. Roční úbytek zemědělské půdy v území činí 1,1 ha/rok. Zemědělská půda zahrnuje ornou půdu, trvale travní porosty, zahrady a ovocné sady. Naopak stále více přibývá nezemědělské půdy (ostatní plochy). Díky trvalé značné výstavbě obytných domů, doprovázené zřizováním zahrad, se zvětšovala plocha zastavěná a výměra zahrad.

Mezi lety 1845 – 1990 došlo k obratu v obecném historickém trendu vývoje lesních pozemků. Došlo v trvalý růst lesních pozemků, způsobený ovšem v různých obdobích různými příčinami. Mezi nimi můžeme uvést růst cen dřeva, které začalo být surovinou i konstrukčním materiálem industrializace a ne pouze palivem, dále pochopení a respektování významu krajinnotvorné funkce lesa ve společnosti. Úbytek orné půdy a pastvin v letech 1845 – 1990 byl především důsledkem rozsáhlé investiční výstavby v průmyslu a dopravě. Tím více přibývalo ostatních ploch.

Na využití půdy měly velký vliv i změny ve vlastnictví nebo držebních poměrech. Typická drobná pozemková držba charakteristická v krajině mozaikou malých polí, která se do roku 1948 spíše prohlubovala, znamenala velký podíl mezi a polních cest. Tím se zmenšovala plocha orné půdy a jiných kultur ZPF.

10 ZDROJE

9.1 Knižní zdroje

- [1] TOMAN, F. *Pozemkové úpravy*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1995, 142 s. ISBN 80-7157-148-8
- [2] JECH, K. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, 325 s. ISBN 978-80-7021-902-7
- [3] ŠVEHLA, F. *Organizace a ochrana půdního fondu*. Praha: Ediční středisko ČVUT, 1991, 143 s. ISBN 80-0100-660-3
- [4] DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. C. H. Beck, 2003, 511 s. ISBN 80-7179-747-2
- [5] CULEK, M. *Biogeografické členění České republiky*. Praha: ENIGMA, s. r. o., 1995, 347 s. ISBN 80-85368-80-3
- [6] NĚMEC, J. *Bonitace a oceňování zemědělské půdy České republiky*. Praha, 2001, 260 s. ISBN 80-85898-90-X
- [7] Ministerstvo zemědělství. *Zemědělská výroba*. [online]. © 2009-2013 [cit. 2014-04-18] Dostupné na: <<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/>>
- [8] BIČÍK, Ivan. Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka © 1845-2000. [online]. 2008 [cit. 2014-03-21]. Dostupné na: http://lucc.ic.cz/lucc_data/
- [9] BUZEK, L. *Půdní fond a jeho ochrana*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1995, 142 s. ISBN 80-7042-728-0
- [10] Český úřad zeměměřický a katastrální. *Právní předpisy*. [online]. © 2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné na: <<http://www.cuzk.cz/Predpisy/Pravni-predpisy-v-oboru-zememerictvi-a-katastru.aspx>>
- [11] Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů

9.2 Internetové zdroje

- [12] *Statistická ročenka půdního fondu ČR*. [online]. © 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné na: <<http://www.cuzk.cz/Periodika-a-publikace/Statisticke-udaje/Souhrne-prehledy-pudniho-fondu.aspx>>
- [13] WIKIPEDIE, 2014: *Rybník*. Encyklopedie online [cit. 2014-03-28]. Dostupné na: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rybn%C3%ADk>>

[14] *Regionální informační servis*. [online]. © 2012 - 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupné na: <<http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=596973>>

[15] *Historie města Velká Bíteš*. [online]. © 2011 [cit. 2014-04-13]. Dostupné na: <http://www.vbites.cz/index2.php?option=com_content&task=emailform&id=112>

[16] *Charakteristika Kraje Vysočina*. [online]. © 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné na: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-kraje-vysocina-2102.html#zem>>

[17] *Přehled zemědělských podniků*. Velká Bíteš. [online]. © 2011 [cit. 2014-04-14]. Dostupné na: <<http://www.vbites.cz/cs/katalog-firem/adresar-firema-a-instituci-velkobiteska/zemedelstvi>>

[18] *Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (1845 – 2000)*. [online]. © 2008 [cit. 2014-03-21]. Dostupné na: <http://lucc.ic.cz/lucc_data/>

[19] *Mapové podklady*. [online]. © 1996 – 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné na: <<http://www.mapy.cz/#!x=16.250752&y=49.288785&z=12&l=5&c=H>>

[20] *Nahlížení do katastru nemovitostí*. [online]. © 2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné na: <<http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&&MarQueryId=6D2BCEB5&MarQParam0=778214&MarQParamCount=1&MarWindowName=Marushka>>

9.3 Právní předpisy

Ústavní zákon č. 2/1992 Sb., Listiny základních práv a svobod

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu

Vyhláška č. 3/2008 Sb., příloha č. 22 Základní ceny zemědělských pozemků podle BPEJ

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Erb Velké Bíteše

Obrázek 2 – Mapa BPEJ v katastrálním území Velká Bíteš

Obrázek 3 – Ukázka katastrální mapy

Obrázek 4 – Mapa 2. vojenského mapování zachycující Velkou Bíteš

Obrázek 5 – Současná mapa s vyznačením katastrálního území

Obrázek 6 – Mapa ZÚJ

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Podíl využití ZÚJ v roce 1845

Graf 2 – Podíl využití ZÚJ v roce 1990

Graf 4 – Podíl využití k.ú. Velká Bíteš v roce 2002

Graf 5 – Podíl využití k.ú. Velká Bíteš v roce 2014

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Přehled o vývoji půdního fondu ČR

Tabulka 2 – Souhrnné informace města Velká Bíteš

Tabulka 3 – Využití ploch ZÚJ

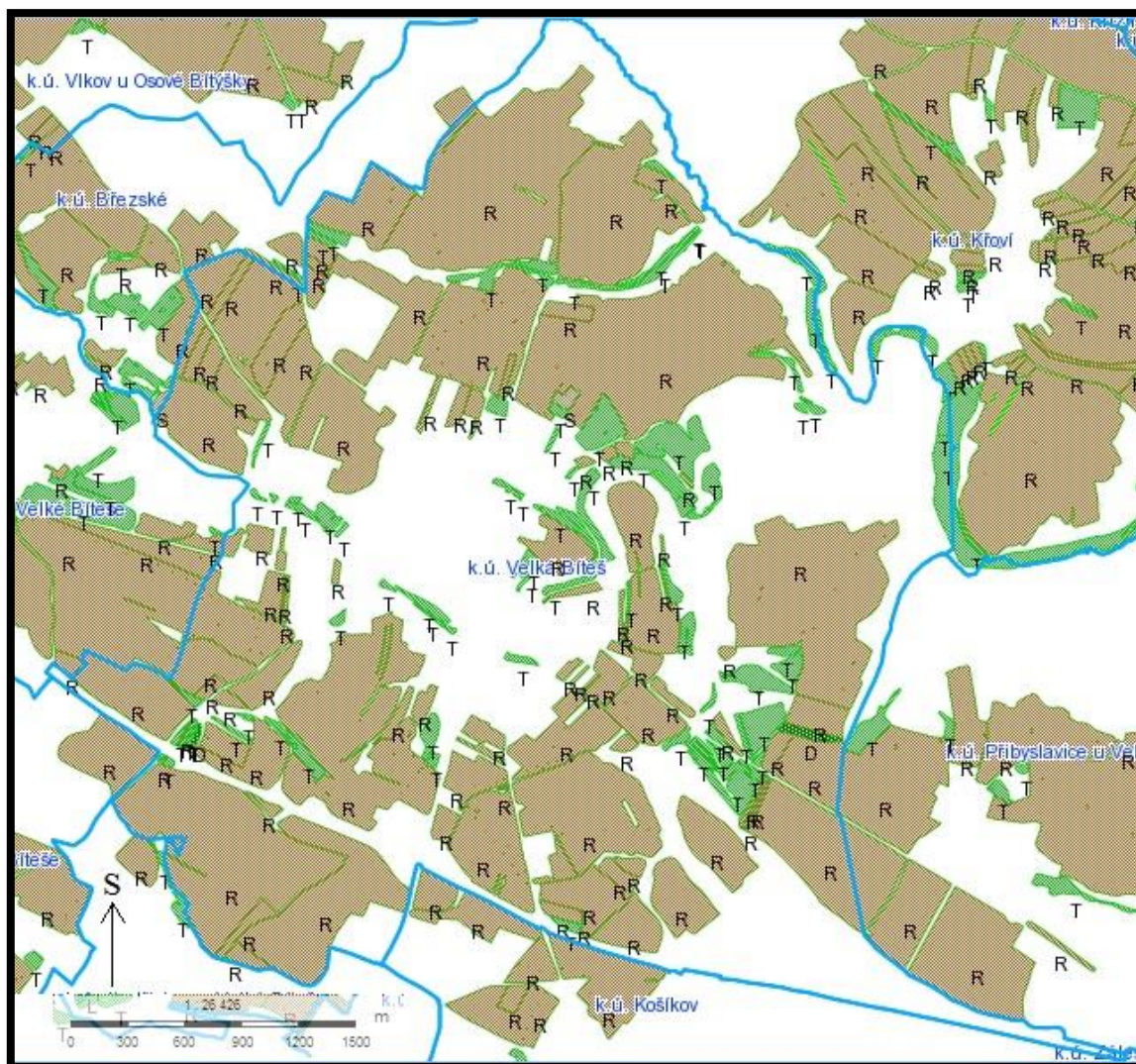
Tabulka 4 – ÚHDP za rok 2002

Tabulka 5 – ÚHDP za rok 2014

PŘÍLOHY

Seznam příloh

- č. 1 – Mapa půdních bloků LPIS 2013
- č. 2 – Mapa LPIS v katastrálním území Velká Bíteš
- č. 3 – Ukázka výřezu mapy Stablního katastru v měřítku 1:2880 pro k.ú. Velká Bíteš
- č. 4 – Snímek katastrálního území Velká Bíteš, rok 1953
- č. 5 – Snímek katastrálního území Velká Bíteš, rok 2010
- č. 6 - Biokoridor v lokalitě „Za traktorkou“
- č. 7 – ÚHDP k.ú. Velká Bíteš, rok 2002
- č. 8 – ÚHDP k.ú. Velká Bíteš, rok 2014

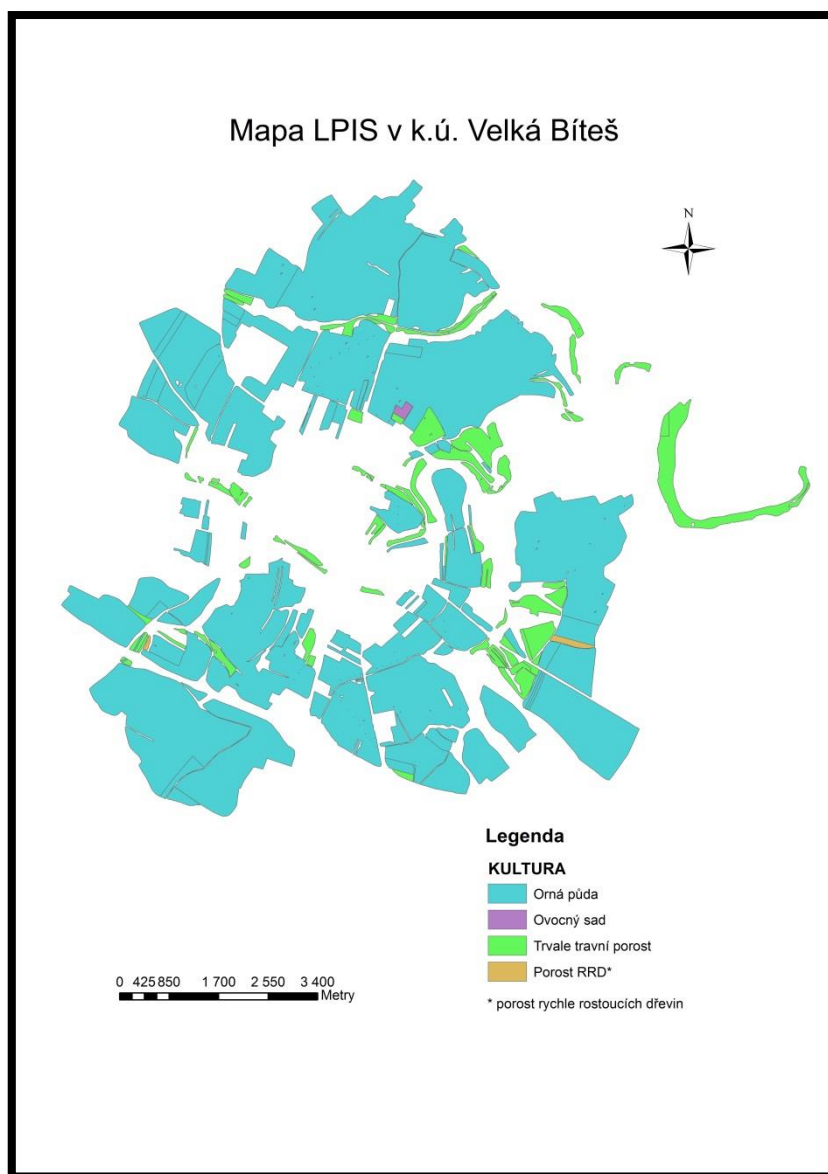

č. 1 – Mapa půdních bloků LPIS⁷ 2013, zdroj: www.eagri.cz

Legenda:

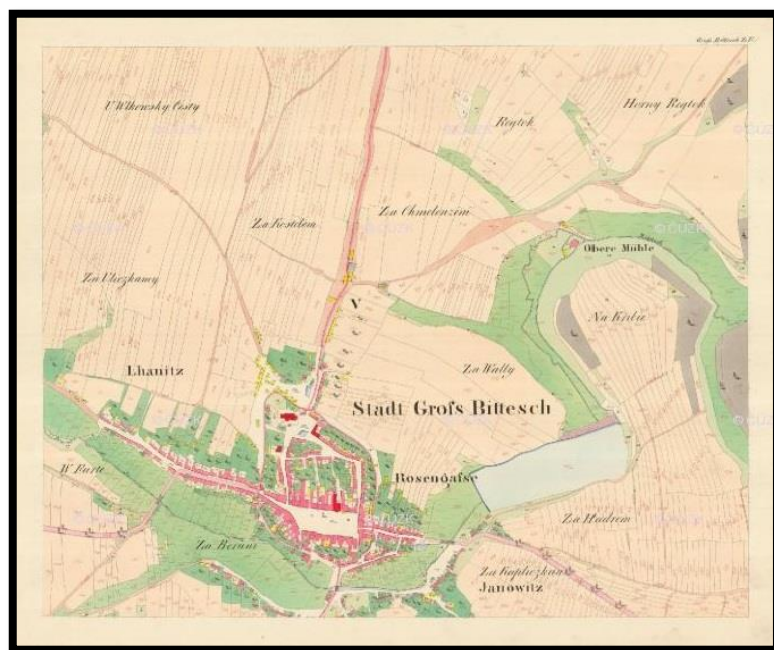
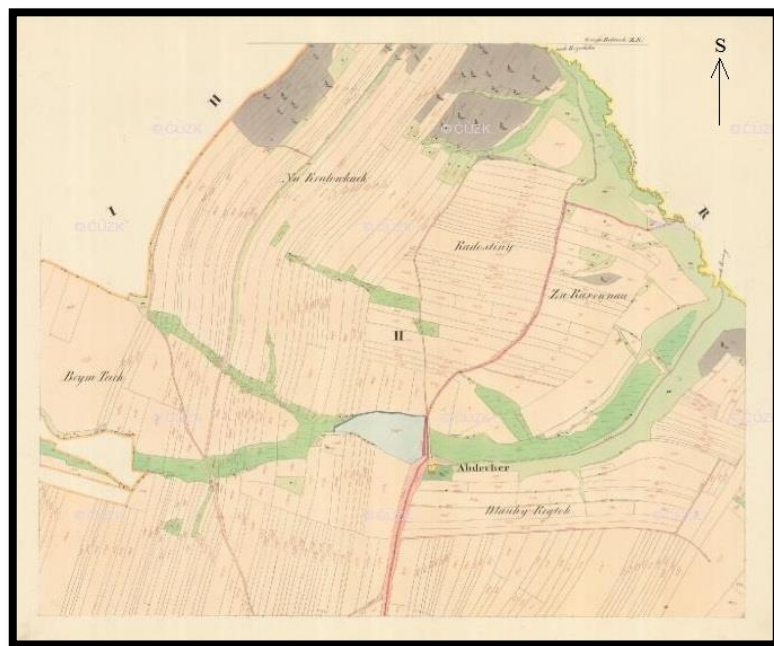
	orná půda
	chmelnice
	vinice
	ovocný sad
	travní porost
	porost RRD
	zalesněno
	jiná kultura

⁷ LPIS – geografický informační systém, který je tvořen primárně evidencí využití zemědělské půdy

č. 2 – Mapa LPIS v katastrálním území Velká Bíteš, zdroj: www.eagri.cz (export dat)

Mapa vytvořená pomocí programu ArcMap 10

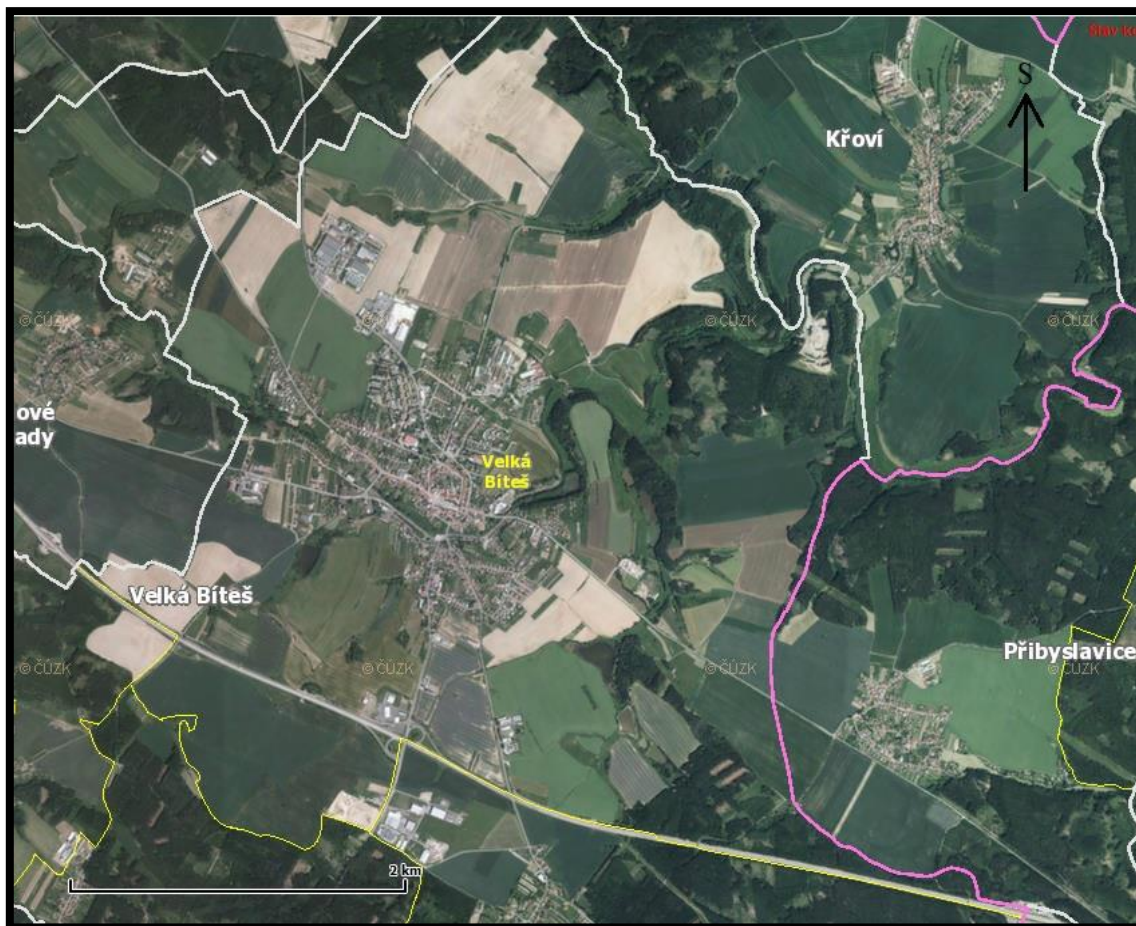

č. 3 – Ukázka výřezu mapy Stablního katastru v měřítku 1:2880 pro k.ú. Velká Bíteš, rok 1825, zdroj: www.archivnimapy.cuzk.cz

č. 4 – Snímek katastrálního území Velká Bíteš, rok 1953, zdroj:

www.kontaminace.cenia.cz

č. 5 – Snímek katastrálního území Velká Bíteš, rok 2010, zdroj:
www.kontaminace.cenia.cz

č. 6 – Biokoridor v lokalitě „Za traktorkou“